

AUTOREFERAT

I. Uwagi ogólne

Występując z wnioskiem o rozpoczęcie postępowania habilitacyjnego, w celu wypełnienia dyspozycji art. 18a ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 ze zm.) oraz § 12 ust. 2 pkt 2) rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. Nr 204, poz. 1200) -- przedstawiam autoreferat obejmujący informację o kierunkach moich zainteresowań badawczych, okolicznościach nabywania kompetencji i umiejętności o charakterze legislacyjnym w zakresie prawa karnego i konstytucyjnych podstaw odpowiedzialności karnej, jak również zawierający omówienie wybranych osiągnięć naukowych.

Studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego ukończyłem w 2001 roku. Bezpośrednio po nich rozpocząłem stacjonarne studia doktoranckie zwieńczone obroną pracy doktorskiej pt. „Zasada proporcjonalności we współczesnym retributywizmie” w styczniu 2005 roku. Dalszą pracą naukowo-badawczą w zakresie prawa karnego prowadzę w ramach Katedry Prawa Karnego Porównawczego na Uniwersytecie Warszawskim, której kierownikiem jest Pani Profesor Eleonora Zielińska. Obecnie pełnię również funkcję członka Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości (czteroletnia kadencja począwszy od 2009 roku) oraz Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przy Ministrze Sprawiedliwości (z ramienia Sejmu RP). Nie są mi również obce zagadnienia z zakresu filozofii prawa (współpracowałem m.in. z Katedrą Filozofii Prawa na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, gdy jej kierownikiem był Pan Profesor Lech Morawski) oraz ogólnej teorii prawa konstytucyjnego i parlamentarnego (w związku z pełnioną od 2006 roku funkcją dyrektora Biura Analiz Sejmowych, ośrodka eksperckiego obsługującego bezpośrednio m.in. proces legislacyjny i funkcjonowanie organów Sejmu).

II. Kierunki zainteresowań badawczych

Badania, które podejmuje od rozpoczęcia pracy naukowej w 2001 roku, nawiązują do kilku wiodących kierunków zainteresowań. Należą do nich odpowiednio: filozofia i teoria zasad odpowiedzialności karnej, struktury argumentacji prawniczej w ustalaniu podstaw odpowiedzialności karnej, harmonizacja kontekstu konstytucyjnego i unijnego w prawie karnym, międzynarodowe i europejskie prawo karne, prawnokarna ochrona życia człowieka oraz związane z tym elementy prawa medycznego.

W pierwszym okresie rozwoju naukowego skoncentrowałem się przede wszystkim na zagadnieniach teorii i filozofii odpowiedzialności karnej, w tym przesłanek pozwalających przypisać ją jednostce. W tym zakresie szczególną rolę odegrało zainteresowanie anglosaską filozofią prawa karnego, rozwijaną bez związku z klasyczną dogmatyką prawnokarną. Zaowocowało to współpracą z wiodącymi autorami w tym zakresie oraz kilkoma publikacjami w j. angielskim. Jakkolwiek później nie pozostała to główna przestrzeń pracy badawczej, to stale korzystam z zebranych tą drogą informacji i odniesień systemowych, jak również śledzę cyklicznie bieżącą literaturę i wydarzenia konferencyjne z tej tematyki. Planuję w tym zakresie

ukończenie książki zestawiającej schematy przypisania odpowiedzialności w teorii etyki i teorii prawa karnego.

W późniejszym okresie mojej pracy naukowej szczególne zainteresowanie wywołały zagadnienia związane z procesem internacjonalizacji prawa karnego. Skupiłem swoją uwagę na procesie fragmentacji prawa międzynarodowego, która pozwala wyodrębnić dziedzinę międzynarodowego prawa karnego i system odpowiedzialności jednostki za zbrodnie międzynarodowe przez międzynarodowymi organami sądowymi. W dalszej perspektywie zainteresowań pozostały zagadnienia europejskiego prawa karnego, w tym w szczególności relacji między systemem praw człowieka i prawem karnym.

Jestem przekonany również o konieczności pogłębienia zrozumienia współczesnego procesu polegającego na ewolucji warsztatu karnistycznego wymagającego przy tworzeniu i stosowaniu prawa karnego harmonizacji (współstosowania i stosowania interpretacyjnego) Konstytucji i prawa unijnego. Jakkolwiek zagadnienie to nie doczekało się jak dotąd kompleksowej analizy, to podjąłem próbę uczestnictwa autorskiego w grupie nielicznych wypowiedzi dotyczących tych zagadnień.

Szczególną rolę w mojej pracy naukowej odgrywa łączenie pracy badawczej z doradztwem naukowym w procesie legislacyjnym. Przybrało to postać związków instytucjonalnych – od kwietnia 2006 roku kieruję jednostką ekspercką w Kancelarii Sejmu (specjalizacje: prawna, społeczna i gospodarcza, badania komparatystyczne). W tym też zakresie odpowiadam bezpośrednio m.in. za opiniowanie większości nowelizacji prawa karnego materialnego, towarzyszyłem w charakterze eksperta zmianom Konstytucji RP w zakresie odpowiedzialności karnej (art. 55, 30 i 37, ograniczenie biernego prawa wyborczego w związku ze skazaniem). Drugą przestrzenią tej działalności jest członkostwo od 2008 roku w Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości, w której opiniuję projekty nowelizacji Kodeksu karnego oraz uczestniczę w jej pracach studyjno-legislacyjnych.

W prowadzonej pracy naukowej przyświeca mi idea integracji środowiska karnistycznego, dyscyplin prawniczych oraz rozwoju sieci naukowych. Współpracuję z Zakładem Prawa Medycznego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wiele z moich prac powstało w ramach projektów naukowych organizowanych lub współorganizowanych między ośrodkami akademickimi. Należą do nich przede wszystkim: „Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz” (red. M. Królikowski i R. Zawłocki, 2010, 2011), Podstawy prawa karnego międzynarodowego (z P. Wilińskim i J. Izydorzycykiem, 2008), Europejskie prawo karne (red. A. Grzelak, M. Królikowski, A. Sakowicz, 2011). W przedmiocie zainteresowań umieszczam przede wszystkim zagadnienia styku dziedzin prawa: przede wszystkim filozofii prawa i prawa międzynarodowego – w obecnych pracach także teorii etyki – z prawem karnym. W takiej też roli wystąpiłem jako recenzent interdyscyplinarnych projektów etyczno-prawnych w Narodowym Centrum Nauki.

III. Wybrane osiągnięcia naukowe

1. Podstawowy dorobek naukowy

Większość mojego dorobku jest związana z projektami naukowymi dotyczącymi większych opracowań – ich redakcji lub udziale autorskim. W mniejszym stopniu skłonny jak dotąd byłem podejmować się opracowań artykułowych. Niemniej w dorobku można odnaleźć niemal wszystkie formy wypowiedzi naukowej – od monografii i komentarzy, przez artykuły i artykuły recenzyjne, po glosy. Zwrócić uwagę chciałbym przede wszystkim na dwutomowe wydanie „Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz”, współredagowana przez R. Zawłockiego i przeze mnie

(ukazały się dwa wydania, odpowiednio w 2010 i 2011 roku) oraz mój wkład autorski w to opracowanie. W przygotowaniu obecnie jest kontynuacja tego wydawnictwa – komentarz do części szczególnej (red. M. Królikowski i R. Zawłocki). Oprócz obowiązków redaktora jestem w trakcie pracy nad komentarzem do rozdziału o przestępstwach przeciwko życiu i zdrowiu oraz o przestępstwach przeciwko wolności (wspólnie z A. Sakowiczem). Publikacja przewidziana jest na koniec 2012 roku (wydawnictwo C.H.Beck).

Jako istotny i związany z opracowaniem, które przedstawiam jako podstawowe we wniosku habilitacyjnym, traktuję cykl publikacji z zakresu międzynarodowego i europejskiego prawa karnego, w tym w szczególności podręczniki: „Podstawy prawa karnego międzynarodowego” (wspólnie z P. Wilińskim i J. Izydorczykiem, 2008) oraz „Europejskie prawo karne” (redakcja wspólnie z A. Grzelak i A. Sakowiczem, 2011) oraz „Prawo karne w ujęciu międzynarodowym”, stanowiące rozdział Systemu Prawa Karnego pod. red. A. Marka (t. 2 pod red. T. Bojarskiego).

Odnotować należy także publikacje z zakresu filozofii prawa karnego i teorii dogmatyki prawnokarnej oraz wypowiedzi z różnych fragmentów systemu odpowiedzialności karnej (podstawy zabiegu przerwania ciąży, transplantacja, podstawy odpowiedzialności karnoskarbowej).

W końcu pragnę zaznaczyć fakt prowadzenia działalności doradczej i opiniującej w trakcie procesu legislacyjnego w rządzie, na którą składają się teksty publikowane, konsultacje dokumentowane w Systemie Informacji Sejmowej, jak również weryfikacja ekspertyz do projektów ustaw w postępowaniu legislacyjnych.

2. Prezentowana rozprawa habilitacyjna

Podstawowy cel prezentowanej pracy pt. „Odpowiedzialność karna jednostki za sprawstwo zbrodni międzynarodowej” stanowi ukazanie, w jaki sposób rozstrzygnięcie kryminalnopolityczne, towarzyszące powołaniu kolejnych międzynarodowych trybunałów karnych oraz egzekucji odpowiedzialności karnej za sprawstwo zbrodni międzynarodowych, ukształtowało dobór konstrukcji prawnych i figur dogmatycznych. Podkreślone zostają w niej dwie szczególne cechy młodej dziedziny prawa, jaką jest prawo karne międzynarodowe. A mianowicie, po pierwsze, eklektyczny sposób połączenia normatywnych cech reguł prawnych i ich treści, pochodzących z systemów prawnych o jakościowo różnym charakterze (odpowiednio podsystem prawa międzynarodowego i prawo karne). Po drugie zaś, proces przemieszania się kultur prawnych uczestników procesu tworzenia i stosowania reguł odpowiedzialności karnej za popełnienie zbrodni międzynarodowych, prowadzący do powstania oryginalnego języka dogmatycznego oraz wyjątkowej zależności konstrukcji materialnoprawnych prawa karnego międzynarodowego od pojęć i sposobów argumentacji przy ustalaniu odpowiedzialności karnej uznanych możliwie powszechnie w systemach krajowych.

Pierwsze i wiodące zagadnienie omawiane w pracy zostało wyrażone przez ideę sprawstwa „oddalonego”, które choć odległe od pojedynczego czynu realizującego pewien wzór zachowań, bynajmniej nie traci na stopniu bezprawia, ale przy którym ciężar przestępstwa wręcz się potęguje. Jest ono przy tym oceniane jako główne sprawstwo bezpośrednie zbrodni międzynarodowej, w przeciwieństwie do sprawstwa bezpośredniego jednostkowego czynu, które także jako takie może być zakwalifikowane, ale z którym nie wiąże się tak zasadniczy stopień uzasadnionej stygmatyzacji. W pracach nad powołaniem i w samej działalności orzeczniczej międzynarodowych trybunałów karnych od początku przyjęto założenie o konieczności wypracowania konstrukcji prawnych, które w większym stopniu, niż klasyczne postaci popełnienia przestępstwa, będą oddawać zbiorowy charakter sprawstwa zbrodni

międzynarodowych i odpowiadać na istotne ograniczenia dowodowe związane ze skutkami i charakterem tego rodzaju przestępczości. Idąc tropem tego zamysłu starałem się ukazać zarówno sposób, w jaki się te konstrukcje kształtowały, racje, które towarzyszyły ich stopniowej ewolucji, nasycając się rozwiązaniami przyjętymi w orzecznictwie strukturami dogmatycznymi, a w końcu – prospektywną i zgeneralizowaną kodyfikację tych zasad w statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, w tym pierwsze jej sądowe aplikacje do konkretnych przypadków.

Użyta w pracy metoda dogmatyczna jest dość szczegółowa. Wynika z charakteru opisywanych zjawisk, w którym w odniesieniu do procesu kształtowania się podstaw i zasad odpowiedzialności, zwłaszcza przez orzecznictwo międzynarodowych trybunałów karnych *ad hoc*, pierwszoplanową rolę odgrywało rozumowanie przez analogię z poprzednich rozstrzygnięć, właściwe raczej dla kręgu *common law*, niż kontynentalnej kultury prawnej. Dopiero z czasem, a w związku z tym wraz z rozwojem argumentacji zawartej w książce, proporcje te ulegają odwróceniu. Im większa stabilizacja linii orzeczniczej i pogłębienie towarzyszącej jej dogmatyki, tym bardziej system ten staje się zgeneralizowany i prospektywny, a wobec tego racjonalnie, zaś nie tylko moralnie dostępny dla członków wspólnoty międzynarodowej. Tym samym w większym stopniu internalizuje on warsztat karnistyczny wyrastający z kontynentalnej kultury stosowania prawa represyjnego.

Drugie zagadnienie, któremu poświęcono początkową część pracy, stanowi problem legitymacji materalnoprawnej międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości karnej. Innymi słowy, analizując problem odpowiedzialności karnej jednostki za sprawstwo zbrodni międzynarodowej przed tymi trybunałami, nie sposób uciec od pytania o warunki normatywne, w jakich mogą zostać skonstruowane podstawy tej odpowiedzialności, zakres kryminalizacji oraz fundamenty ustrojowo-jurysdykcyjne trybunałów. Podjąłem się próby rozstrzygnięcia, jaki jest ich wpływ na stopień związania normami prawa karnego międzynarodowego jednostek w związku z bezpośrednią egzekucją tej odpowiedzialności przed wspomnianymi organami sądowymi. Problematyka ta wymagała odniesienia się do kwestii statusu normatywnego prawa karnego międzynarodowego – zarówno charakteru norm, jak i ich treści, sposobu kreacji i walidacji tychże norm w relacji do jednostek, podmiotowości tych ostatnich w przestrzeni prawa międzynarodowego, oraz metod używanych w orzecznictwie trybunałów i doktrynie przedmiotu w rekonstrukcji podstaw odpowiedzialności za popełnienie zbrodni międzynarodowych. Pominięcie tego wątku powodowałoby zasadnicze trudności w zrozumieniu sposobu tworzenia reguł odpowiedzialności karnej międzynarodowej, jak również ograniczeń w jej sądowej egzekucji.

Trzecie zagadnienie, które stanowi tło całości rozważań, to generalne pytanie o możliwość i stopień indywidualizacji sprawstwa w sytuacji rozproszenia częściowych zachowań przypisywanym jednostkom, które ostatecznie składają się na system przemocy i deprawacji godności człowieka dokonywany w masowy sposób. Problematyka ta dotyczy zarówno subiektywnych i obiektywnych granic odpowiedzialności karnej za popełnienie zbrodni międzynarodowej. Dalej dotyka napięcia między tendencją przypisania jej jednostce i zbiorowości. W końcu obejmuje przemiany postaci, w jakich we współczesnych czasach ma miejsce zaangażowanie w realizację znamion zbrodni międzynarodowych, wykazującej tendencję do rozluźniania widocznego powiązania między osobą oddaloną a sprawcą bezpośrednim jednostkowego czynu. Pojawia się w tym zakresie również pytanie o możliwość przypisania odpowiedzialności karnej z tytułu popełnienia zbrodni międzynarodowej podmiotom zbiorowym, w tym korporacjom i kartelom.

3. Wyróżnienia

W trakcie dotychczasowej pracy naukowej uzyskałem stypendium Fundacji na rzecz Nauki Polskiej w 2006 roku, stypendium Bednarowski Trust, umożliwiające *visiting fellowship* na szkockim Uniwersytecie w Stirling. Uzyskałem również nagrodę Rektora Uniwersytetu Warszawskiego. Jako wyróżnienie traktuję również członkostwo w zespołach eksperckich z wyboru (dyrektor Biura Analiz Sejmowych, członek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przy Ministrze Spraw Zagranicznych oraz funkcja zastępcy redaktora naczelnego Przeglądu Sejmowego).

4. Współpraca międzynarodowa

W trakcie pracy naukowej podjąłem i utrzymuję współpracę z kilkoma zagranicznymi ośrodkami naukowymi, wyrażoną m.in. we wzajemnej wymianie staży naukowych. Wspomnieć należy przede wszystkim okresy *visiting fellowship* na wydziale filozofii Uniwersytetu w Stirling (Szkocja) oraz Cardiff Law School (Walia) w latach 2004—2006. W sposób mniej zinstytucjonalizowany nawiązałem współpracę ze środowiskiem anglosaskich filozofów prawa karnego (w szczególności: Antony Duff – Stirling, Douglas Husak – Rutgers, Erik Claes – Leuven, Paul Roberts – Nottingham, Nicola Lacey – London, Celia Wells – Durham, Victor Tadros – Endynburg). Istotne dla mnie znaczenie ma dla mnie stała współpraca naukowa z prof. Kurtem Schmollerem i prof. Otto Lagodnym, wyrażająca się odbytym cyklem wizyt studyjnych na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Salzburgu i stałym polsko-austriackim seminarium prawa karnego opartego o porozumienie między wydziałami prawa w Warszawie i Salzburgu.

W końcu nadmienić wypada udział w wielu konferencjach międzynarodowych z samodzielnymi referatami lub koreferatami, w szczególności w Salzburgu, Stirling, Cardiff, Leuven, oraz w ramach IVR w Krakowie.

IV. Wybrane osiągnięcia dydaktyczne

W trakcie dotychczasowej pracy uniwersyteckiej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego prowadziłem ćwiczenia z prawa karnego, wykłady z internacjonalizacji prawa karnego (w j. polskich i angielskim), odpowiedzialności jednostki za sprawstwo zbrodni międzynarodowej, Comparative Criminal Law (roczny kurs w j. angielskim w ramach Szkoły Prawa Polskiego), Legal Philosophy and Globalisation (semestralny kurs w j. angielskim w ramach Szkoły Prawa Polskiego). Prowadzę seminarium z prawa karnego; byłem promotorem kilku prac magisterskich obecnych doktorantów z Instytucie Prawa Karnego.

W ramach współpracy z Zakładem Prawa Medycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Katedrą Prawa Karnego tegoż uniwersytetu prowadzę wykłady na studiach podyplomowych, w tym m.in. z eksperymentu medycznego, prawnej problematyki transplantacji, uporczywej terapii i eutanazji, międzynarodowego prawa karnego oraz problemów praktyki legislacji.

Prowadzę również wykład z legislacyjnych zagadnień prawa karnego na aplikacji legislacyjnej organizowanej przez Rządowe Centrum Legislacji.

Wykładałem także prawo karne w ramach aplikacji radcowskiej w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Warszawie.

